

זכרון עולם

האשה החשובה ודפנת צדקה וחסד

מרת רודה שניצר

ע"ה

ב"ר מאיר ז"ל

תנצב"ה

מאורות

הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד

משה שניצר

ז"ל

ב"ר מנחם מנדל ז"ל

תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"

ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי"

חתימת סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

מסכת בבא מציעא צ' - צ"ו ♦ אהלות י"ג, ד' - י"ד, ב'

בס"ד, כ"ה כסלו תשע"ז

♦ השכרת שוורים לקרבות באיצטדיון

♦ השכרת סוס לגוי שיחורש בכלאיים

♦ לחם חלבי - מתי מותר, מתי אסור ומתי הגדרתו ההלכתית

♦ הלחם של "תקופת הצנע"

♦ מדוע אופים בורקס חלבי בצורה משולשת?

השבוע בגליון

♦ התמדתו של רבי זלמן מוואליזין

♦ פרה שנשדדה בתוך זמן העבודה

♦ הנותן שקל אחד עבור שלושים עניים מקיים מצוות צדקה?

♦ עט הזהב של מנהל הבנק

♦ שני גבירים שדחפו סכומי עתק לידו של עני מרוד

דבר העורך

עד מאה ועשרים

תושביה היהודיים של ירושלים, עמדו לסיים את הכנותיהם לקראת שבת מלכתא. ממרחק נראה קצהו העליון של כדור אש אדום עומד לטבול ולהעלם במימי הים, כאילו רוצה גם הוא לטוהר את גופו לקראת השבת הקדושה.

אותה שעה עושה הגאון הצדיק רבי יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל את דרכו בין בתי היהודים. הרחובות מלאים ביהודים חבושים שטריימלך וביילי ירושלים הנחפזים להקדים שלום לרבם הנערץ. בין קהל העוברים ושבים, חולף גם חכם ספרדי חשוב בתרבות גבוה ובגללימה לבנה, ורבי יוסף חיים מברך את כולם בברכת שבת שלום נעימה ולבבית.

בני ירושלים כולם, אהובים ביותר על רבם. כאן, בעיר הקודש והמקדש, סמוך לשריד בית מקדשנו, מפכים להם חיים יהודיים בחינניות שאין דומה לה. אי אפשר שלא לאהוב אותם, שח הגאון למלווהו.

מפעם לפעם עוצר הרב את הילוכו, נכנס לחצר כל שהיא, שוהה דקות מספר וממשיך בדרכו. הנה, דופק הרב בעדינות על דלתו הפתוחה למחצה של חדרו של זליג, המקדם את הגאון בקריאות צהלה רמות. "יישב נא כבודו, יישב", עולץ זליג ומכוון את הרב ואת מלווהו

◀◀

דף צ/א אמירה לנכרי שבות

השכרת שוורים לקרבות באיצטדיון

כידוע, אסרו חז"ל ליהודי לצוות על גוי שיעשה מלאכה עבורו בשבת. איסור זה מכונה "אמירה לנכרי", ובטעמו כתב הרמב"ם (הל' שבת פ"ו הל' א'): "ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמן".

הגמרא בסוגייתנו מסתפקת, האם חז"ל גזרו איסור זה לגבי **איסורי שבת בלבד**, או שמא הם גזרו שאסור ליהודי לצוות על גוי שיעשה עבורו **כל איסור תורה**, כגון, לבקש מהגוי שידוש בבהמת היהודי כאשר פיה חסום. הראשונים נחלקו כיצד להכריע בספק זה (עי' רא"ש בסוגייתנו שהביא ראב"ד שפסק להקל. וברמב"ם הל' כלאים פ"א הל' ג' שפסק להחמיר), ולהלכה השולחן ערוך (ח"מ ס' של"ח סעי' ו') פסק לחומרא, שיהודי אינו רשאי לבקש מנכרי שיעשה עבורו כל איסור מן התורה.

יהודי שהתפרנס מהשכרת סוסים פנה בשאלה מעניינת אל בעל ה"בית יהודה" (שו"ת יו"ד סי' נ"ה). משכיר סוסים זה, לא גבה דמי שכירות קבועים עבור הסוסים שהשכיר, אלא עם תום תקופת השכירות, היה גובה מן השוכר אחוזים מן הרווחים שהפיק הלה במלאכה שעשה עם הסוס השכור.

השכרת סוס לגוי שיחורש בכלאיים: והנה, שכנו הגוי של היהודי ביקש לשכור ממנו סוס, והמשכיר היהודי ידע כי באורוות שכנו הנכרי עומד שור בריא, מוכן ומזומן לחרישה, ולא היה בליבו כל ספק ששכנו ירתום את הסוס השכור ואת השור למחרשה אחת, ועם כלאיים אלו הוא יחרוש את שדהו.

לכאורה, אין זה עניינו של היהודי מה יעשה שכנו עם הסוס, ואין כל עילה לאסור עליו להשכיר את סוסו, אולם, בעל בית יהודה כתב, כי עליו להימנע מהשכרת הסוס באופן זה. שכן, אמנם, מותר ליהודי להשכיר את סוסו תמורת דמי שכירות **קבועים מראש**, משום שבאופן זה אין לו כל מעורבות כלכלית בעבודת סוסו, שהרי גם אם הסוס יושבת ממלאכה במשך כל תקופת

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **עקיבא גור (גרשטנקורן)** ז"ל

ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע כ"ז בכסלו תשנ"ט **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה הנכבדה שיחיו

מרת מרים ברכה רוזנצוויג ע"ה

ב"ר מאיר יהושע ז"ל

נלב"ע כ"ט בכסלו תשע"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

מרת שושנה זילברשטיין ע"ה

ב"ר משה יהודה יבדלחט"א

נלב"ע ביום כ"ט בכסלו תשס"ד

תנצב"ה

הילד ערן יוסף קריאל ז"ל

ב"ר אפרים שלמה שיבלחט"א

נלב"ע כ"ו בכסלו תשמ"ז

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידינו הר"ר **אפרים קריאל** וזוג' מרת **שרה** שיחיו - קרית קרייניצי

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

הר"ר **משה הלוי יעקבסון** ז"ל

ב"ר משה יהודה ז"ל נלב"ע א' בטבת **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

השכירות, לא יגרע מחלקו מאומה. לעומת זאת, כאשר היהודי נושא רווחים מעבודת הסוס אצל הנכרי, על ידי קבלת אחוזים מן הרווחים המופקים מן העבודה, הרי הוא מעורב עסקית בעבודת הסוס, והדבר נחשב כאילו הוא מדרבן את הנכרי, "הא לך את סוסי ותחרוש בו בכלאיים", והרי אסור ליהודי לצוות לנכרי שיעשה עבורו איסור דאורייתא.

קרבות בעלי חיים: לא נמנע מלציין סברה נפלאה של בעל ה"חלקת יעקב" הקשורה לנושא זה. פוסקים רבים דנים באיסור צער בעלי חיים, באילו אופנים הוא אמור, ובאלו מקרים ניתן לעשות ניסיונות בבעלי חיים בלי לעבור על איסור. עם זאת, ישנם מקרים שבהם ברור לכל שיש איסור לצער בעלי חיים, כגון, עריכת מלחמת שוורים, שנעשית לשם אכזריות והנאה מצערם של בעלי החיים. לכאורה, אף שעריכת מלחמות אלו אסורה, אין כל עילה לאסור על יהודי להשכיר את שורו לגוי שעורך מלחמות שוורים, תמורת שכר קבוע מראש. שכן, גם אם לבסוף לא ישתמשו עם השור יקבל היהודי את שכרו, והוא בעצמו אינו מצער את השור, ודינו אינו שונה מיהודי שמשכיר סוס לנכרי שיחרוש בו בכלאיים, תמורת תשלום קבוע מראש.

אולם, בעל ה"חלקת יעקב" (ש"ת חו"מ סי' ל"ה בהערה) כתב, כי איסור צער בעלי חיים, אינו רק להימנע מלצערם, כי אם גם לדאוג להם **ולחסי** מהם צער שרובץ עליהם, כפי שאנו למדים ממצוות התורה שיש לפרוק את המשא מן החמור הרובץ תחת משאו למרות שלא אנו ציערנוהו. לפיכך, המשכיר בעל חי לנכרי שיצער, עובר על איסור התורה שלא לצער בעלי חיים, ואין כלל לדון האם יש בכך "אמירה לנכרי" [זאת, לדעת הסוברים שאיסור צער בעלי חיים הוא מדאורייתא].

דף צא/א אין לשין את העיסה בחלב

לחם חלבי - מתי מותר, מתי אסור ומהי הגדרתו ההלכתית

תקנות רבות נתקנו על ידי חז"ל כדי להרחיק אותנו מאיסור בשר וחלב. אחת מתקנות אלו מוזכרת בסוגייתנו האומרת שחז"ל אסרו ללוש עיסת בצק עם חלב, ואם נאפה לחם מעיסה זו, הרי הוא אסור באכילה, שמא הסועד ישכח שהלחם חלבי ויאכל עמו בשר, שכן הרגילות היא לאכול בשר עם לחם. עם זאת, מבואר בגמרא (פסחים לו/א), כי בתקנת חז"ל לא נכלל לחם הנאפה כ"עין השור", השונה משאר הלחמים, ולפיכך, אין חשש שיאכלוהו עם בשר. בראשונים אנו מוצאים שני הסברים מהו לחם "כעין השור". לדעת רש"י (שם ד"ה "כעין") כוונת הגמרא היא ללחם קטן שמכונה "כעין השור" לציון ממדיו הזעירים ביחס ללחמים אחרים, כפי שעינו של השור קטנה ביחס לגודל גופו העצום. בנוגע ללחם קטן זה, לא חששו חז"ל שיבואו לאוכלו עם בשר, משום שהוא נאכל במהירות ואין חשש שיתירו חלק ממנו לזמן מאוחר יותר וישכחו שהלחם חלבי. לעומתו מבאר הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ט הל' כ"ב), שלחם "כעין השור" הינו כעך עגול כעינו של השור, ואדם שאוכל לחם בעל צורה משונה זו אינו נכשל באכילתו עם בשר, משום שצורתו המשוונה של הלחם מזכירה לסועד שהלחם חלבי.

להלכה, פוסק השולחן ערוך (י"ד סי' צ"ז סק"א וברמ"א שם), שהאופה לחם באחד מן האופנים המוזכרים לעיל, רשאי ללוש את העיסה עם חלב. הרמ"א (שם) מבקש לציין מהי כמות הבצק המועטה שמותר לאפותה עם חלב, וכתב: "ולכן נוהגין ללוש פת עם חלב בחג השבועות... כי כל זה מחשב **כדבר מועט**". וכתב ה"ערוך השולחן" (שם סעי' ד') ששיעור "דבר מועט" הוא כמות לחם שמספיקה עבור משפחה ליום אחד בלבד.

מעשה באשה ששכחה, ולשה כמות גדולה של בצק עם חלב ואפתה חלה גדולה ריחנית וטעימה. עם סיום האפייה נזכרה האשה שהבצק נילוש עם חלב ופנתה לאחד מרבני העיר בגדאד, שיעץ לה לפורר את החלה ולבשלה בקדרת אורז. וטעמו, שגזירת חז"ל היתה על לחם בלבד, משום שרגילים ביותר לאכול עמו בשר, ומאחר שהיא עושה מהלחם תבשיל אורז, שוב אין כל איסור. לכאורה, הצדק עם אותו חכם. אולם, כאשר נדון בגדרה של גזירת חז"ל שלא לאכול לחם חלבי זה, ניווכח כי הדברים אינם פשוטים כלל ועיקר. כידוע, יש שני סוגים שונים של מאכלים האסורים באכילה, "איסור חפצא" ו"איסור גברא". וכגון, אדם שאוכל ביום צום, אינו נחשב כמי שאכל מאכל אסור, שהרי המאכל בעצמו מותר, אלא **שפעולת האכילה** אסורה עליו ביום זה. לעומת זאת, בשר החזיר למשל, אסור מעצם הווייתו והאיסור קיים **במאכל עצמו**.

מעתה, יש לדון, האם חז"ל גזרו "איסור חפצא" על הלחם החלבי, והרי הוא כנבילה שכל פעולה שבעולם אינה יכולה להתיר את אכילתה. או שמא הם אסרו על **האדם** לאכול לחם זה, אך לא פסלו את הלחם בעצמו.

לפיכך, פסיקתו של אותו חכם שניתן לערב את החלה בתבשיל אורז, תלויה בנידון זה, משום שרק אם נכריע שחז"ל לא הטילו איסור על המאכל עצמו, אזי, הפיכת הלחם לתבשיל אורז, מתירה את אכילתו. לעומת זאת, אם הלחם מוגדר כמאכל אסור, עירובו בקדרת האורז אינו יכול להתירו. ואכן, הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל שלל את פסק ההלכה, משום שמדברי הפוסקים מוכח, שחז"ל הטילו "איסור חפצא" על הלחם החלבי שנאפה שלא "כעין השור" (רב פעלים ח"ב י"ד סי' י"א).

הלחם של "תקופת הצנע": ב"תקופת הצנע", לפני כיובל שנים, הציעו מומחי תזונה לשפר את מצבם התזונתי הירוד של רבים מיושבי הארץ, על ידי מתן הוראה לבעלי המאפיות להוסיף אבקת חלב לבצק שממנו אופים את הלחמים, וכך לחזק את בריאות הילדים והקשישים. למרות שעל ידי כך הלחם הופך לחלבי ואסור לאוכלו, היו שהציעו לפתור בעיה זו על ידי הדבקת מדבקה, שעליה

לעבר ספסל שבור ומאובק. "אתמול ישב כאן ראש העיר, היום יושב כאן ראש הרבנים", מחיך זליג וחושף פה נטול שיניים. שנים ארוכות שוהה זליג בירושלים. נפש אומללה. איש אינו יודע מאין בא זליג, ואימתי בדיוק עלה לירושלים. אך כולם ידעו, זליג דאג ליידע בזאת את כולם, כי הוא-הוא מלך אוסטריה בכבודו ובעצמו, וגלות קטנה שנכפתה עליו מסיבות שאין הוא יכול לחשוף, עומדת להסתיים ותכף ומיד עומד הוא לשוב לתפארתו. משנוכח הרב כי דעתו של זליג נחה עליו, יצא את הבית והמשיך בסירו.

מנהג קדוש ואציל אימץ לעצמו רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל. בכל ערב שבת, עם דמדומי שקיעה, היה הגאון מסובב על פתחי האומללים שנידונו לכבשן של יסורים בעול הזה, ומביא מזון וצרי לפגשות המיוסרות.

בילא האלמנה. כל השבוע מחכה בילא לביקורו של הרב בביתה. בכל יום חמישי אופה בילא תבנית עוגיות. חציין היא צוררת בשקיק ומביאה אותן לבית החולים למשוגעים, שם שוהה בתה היחידה. את המחצית השנייה מסדרת בילא בטוב טעם על צלוחית פח עטויה במפית משי ומניחה אותה על השולחן שבחצר הבית לכבוד הגאון. "אם היה אפשר לאכול אותן עכשיו, אה, ריח טוב ומיוחד נודף מהם", היה הרב אומר ופונה לעבר הכתובת הבאה. "**יוסלה** דער דרשן", כך כונה המסכן. מאות הראצות ודרשות שנשא יוסלה בחצר בית הכנסת הקנו לו את תארו. גם עליו לא פסח רבי יוסף חיים זוננפלד. "השבוע, אדרוש על מידת הבטחון" היה יוסלה מרצין את פניו ושואל לדעתו של רבי יוסף חיים שהסכים עם כל מילה.

"**גוט** שאבעס רבצען". הסיור היה מסתיים תדיר במרתף טחוב וישן. בתוכו התגוררה אשה באה בימים שהעידו עליה כי עברה את גיל המאה זה מכבר. זה עשרות שנים שהיא מתגוררת בירושלים. מאז נפטרה בעלה, נטשה את רכושיה ואת משפחתה שבגולה ועלתה להעביר את שארית חייה בירושלים עיר הקודש. עשרים שנה ויותר המתינה לה חלקת הקבר שרכשה מספר שנים לאחר שעלתה לירושלים. אך היא, הינדא, נתפסה בפתיל החיים והניחה לחלקת הקבר להעלות אבק. בזקנותה המופלגת כבר היתה הינדא בעלת יסורים קשים. כל גופה כאב ודאב ואלמלא בנות ירושלים החסודות שגמלו עמה חסד, לא היתה הינדא זוכה לקבל את פני שבת המלכא כיאה וציאות.

בערב שבת זה, כבכל ערב שבת, המתינה הינדא לרבי יוסף חיים שיבוא לאחל לה בלבביות "גוט שאבעס רבצען". הרב פסע במלוא הדרו פנימה אל המרתף, וכשמילים חמות יוצאות מפיו פנה אל עבר הדלת.

"**רבי**", פנתה הינדא במפתיע. "ברכני, אנא, רבי, ברכני". דמותו ההזויה של רבי יוסף חיים סבה לאחוריה והגאון שב ופסע אל המרתף, עצם את עיניו ובירך את הינדא בחום: "רבונו של עולם! יהי רצון מלפניך, שכל בניה, נכדיה, ניניה ובני ניניה של הינדא, ילכו בדרך התורה והמצוות".

הינדא לא היתה מרוצה. "רבי! הלוואי ויהי כדברך. אבל מה איתך? מדוע אין הרב מברך גם אותי?" "ודאי, ודאי", נענה רבי יוסף חיים במאור פנים, ופנה ואמר: "יהי רצון מלפני רופא כל בשר, שהינדא לא תסבול חלילה מכל צער ומכאוב שהם".

מלווהו של הרב החל להציץ חפזות בשעון שניצב על השידה, אך הינדא עדיין לא באה על סיפוקה. "רבי! למה ומדוע לא תברכני באריכות ימים?" הקשתה הקשישה. המלווה כמעט לא ידע את נפשו. עוד בשבת שעברה הוא הספיק לשנן את דברי המשנה במסכת אבות האומרת "בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם", והיא, הינדא, בת מאה ושש שנים כך אומרים, השרויה בים של מחלות ומכאובים, מבקשת ברכה מרבה של ירושלים לאריכות ימים... **אל** תתפלאו! הסבירה הינדא לפליאתם של הנוכחים. אתם יודעים בוודאי את המדרשים שאומרים, שרבות רבות מלאכים נוצרו לתפקיד

ייתכן "חלבי" באותיות קידוש לבנה, בשני קצותיו של כל לחם.

בעל קול מבשר (ש"ת ח"א סי' י') שהרעיון ההלכתי הובא להכרעתו, שלל זאת על אתר, כפי האמור לעיל, שלאחר שהלחם כבר נאפה בצורה אסורה, לא יועילו כל סימנים להתירו באכילה, שהרי הוא אסור ב"חפצא". כמו כן, הוא מציין כי מלבד זאת, מדבקות אלו אינן מועילות אלא לאדם שאוכל את כל הלחם ולא לאדם שפרס לעצמו פרוסה שעליה אין כל מדבקה, שהרי המדבקות נמצאות בשני צידי הלחם בלבד.

מדוע אופים בורקס חלבי בצורה משולשת? מעניין לציין, כי מערכות הכשרות בימינו דורשות מן המאפיות לאפות את הבורקסים החלביים בצורה משולשת בלבד, מאחר שרגילים לאכול בורקס תפוחי אדמה עם בשר, ואם הבורקס החלבי ובורקס תפוחי האדמה יהיו זהים בצורתם, עלולים, חלילה, להיכשל באכילת בורקס חלבי עם בשר. אגב, לפני מספר שנים, בערב חג השבועות, בני משפחה נכבדה מפתח תקווה רכשו בורקס חלבי שצורתו **מרובעת**, במאפיה שלא הקפידה על אפיית בורקס חלבי בצורה משולשת בלבד, וכאשר בני העיר עסקו בסעודת ליל החג, התרוצצו בני המשפחה בין רבנים כדי לדרוש ולשאול אם יש תקנה למאכלי הבשר שבטעות חוממו ביחד עם הבורקס...

דף צו/ב לאו לאוקמא בכילתא

השאלת חתול, כלי נשק וספרי קודש

בסוגיינו העוסקת בדיני השאלת חפצים מבואר, שהשואל פרה מחבירו, והפרה מתה תוך כדי המלאכה שלשמה נשאלה מבעליה, פטור מתשלום דמיה. וכגון, השואל חתול מחבירו כדי שיהרוג עכברים בביתו, והעכברים התנפלו על החתול והרגוהו, פטור מתשלום דמיו, מפני שמותו של החתול אירע מחמת המלאכה שלשמה נשאל.

טעם הפטור ב"מתה מחמת מלאכה": פטור זה מכונה "מתה מחמת מלאכה" ושני הסברים כתבו הראשונים בטעמו של פטור זה. א. הרמב"ן והריטב"א מבארים, שבעל הפרה אשם בכך שהשאלה למלאכה שאינה מסוגלת לעמוד בה. ב. הנימוקי יוסף והרמ"ה (הובאו בטור חו"מ סי' ש"מ) מבארים, שהסכמתו של בעל הפרה להשאלה למלאכה מסוימת, כוללת בתוכה את ההבנה כי השואל לא יחוייב בדמיה אם יארע לה נזק בעקבות המלאכה שלשמה נשאלה. השלכות מעניינות ומרתקות ביותר נובעות מן החילוק בין שני טעמים אלו, כפי שיבואר להלן.

ספר שאל שבלה משימוש: החילוק הברור הנובע מן ההבדל בין שני הטעמים הנזכרים, הינו לגבי אדם ששאל ספר מחבירו ודפי הספר בלו מחמת השימוש. כאשר נבחן מקרה זה ניווכח, כי בעוד שכלפי בעליה של פרה שמתה ניתן לטעון שפרתו לא עמדה במאמץ העבודה שלשמה נשאלה, כלפי בעל הספר לא ניתן לטעון כן, שהרי אצבעות המשתמש הן המבלות את הספר ולא הספר הוא המבלה את עצמו. לפיכך, לדעת הרמב"ן, [טעם א'] באופן זה השואל חייב בתשלום. לעומת זאת, טעמו של הנימוקי יוסף [טעם ב'] תקף גם במקרה זה, שכן, הסכמתו של בעל הספר להשאילו, כללה בתוכה את ההשלמה עם העובדה שהספר עלול להנזק מחמת השימוש בו.

התמדתו של רבי זלמן מוואליץ: בהקשר לכך, מעניין לצטט את המסופר בספר "תולדות אדם", אודות הגאון רבי זלמן מוואליץ. [אחיו של הגר"ח מוואליץ] "ששאל ספר תנא דבי אליהו מהרב ר' בער, ולמד בו בשקידה נפלאה עד שבמשך ימים אחדים בלו עלי הספר מרוב משוש הידיים".

פרה שנשדדה בתוך זמן העבודה: נחלקו הפוסקים (עי' שולחן ערוך חו"מ סי' ש"מ סעי' ג'), אם פטור "מתה מחמת מלאכה" אמור גם לגבי פרה שנשדדה בעת שהשואל רכב עליה בדרך שעליה סיכם עם המשאיל. כאשר נתבונן, נבחין כי מחלוקת זו תלויה בשני הטעמים הנזכרים. שכן, טעמו של הרמב"ן אינו שייך כלל ועיקר באופן זה, שהרי ברור לכל שבעל הפרה אינו אשם במאומה בכך ששודדים גזלו את הפרה. לעומת זאת, טעמו של הנימוקי יוסף שבעל הפרה מקבל על עצמו את הסיכונים הכרוכים בהוצאת הפרה למלאכה, שייך גם במקרה זה (באר היטב שם ס"ק ז') [אמנם ברמ"א משמע שיש סברה לחייב את השואל לכל הדעות, משום שהליסטים אינם באים דווקא למקום מסויים ויתכן שהיו שודדים אותו גם בביתו].

לפני שנים רבות, צרו שודדים על עיר כדי לחמוס את רכוש תושביה. יהודי גברתן שביקש להצטרף למגיני העיר, שאל כלי זיין ושריון מחבירו ושינס מתנים כנגד השודדים. מאבק עיקש וחסר פשרות ניהלו בני העיר נגד השודדים, אך לבסוף השודדים הכריעו את הקמים עליהם ואף נטלו מהם את כלי זינם. כאשר שב הגברתן מובס ומושפל לביתו, תבע ממנו המשאיל את דמי שוויים של כלי הזיין והשריון שנלקחו על ידי השודדים. אמנם, טען בעל הכלים, הגזילה אירעה באונס, אך שואל חייב גם באונסין.

אולם, בעל תרומת הדשן (סי' שכ"ח הובאו דבריו בסמ"ע חו"מ סי' ש"מ ס"ק ח') שנדרש לעניין, פטר את הגברתן מתשלום. זאת, על פי המבואר בסוגיינו, שאדם ששאל חתול כדי שילחם בעכברים, והעכברים התאגדו והרגו את החתול, פטור מתשלום, משום שמקרה זה מוגדר כ"מתה מחמת מלאכה". כך גם כלי הזיין, טען בעל תרומת הדשן, נאנסו בעת שנעשתה בהם המלאכה שלשמה הם הושאלו, ולפיכך, חל על השואל פטור "מתה מחמת מלאכה".

אלא, שלכאורה, יש לחלק בין שני המקרים. שכן, החתול מת לאחר שכוחותיו לא עמדו לו לעמוד במשימה שלשמה נשאל. לעומת זאת, כלי הזיין לא נפלו מחמת עצמם, כי אם מחמת חולשתו של הגברתן שכוחו לא עמד לו מול השודדים, ולפיכך, אין לייחס את האונס למלאכה שנעשתה בכלי הזיין. ואכן, הש"ך (שם ס"ק ו') חולק על דבריו וסובר, כי שואל כלי הזיין חייב בתשלומים לבעליהם,

אחד ומיוחד בלבד, לומר **פעם אחת** "קדוש קדוש קדוש". והנה, אני זוכה בכל יום שיש, אחר שמנקים את ביתי ומכנינים לי כוס תה צלולה, לברך את בורא העולם ולומר "ברוך אתה השם אלוהינו מלך העולם שהכל נהיה בדברו". הינדא פתחה את עיניה העצומות והמשיכה, "האם אינכם סבורים כי מן הראוי שאבקש ברכה לאריכות ימים? וכי קלה היא בעיניכם? עוד ברכה לבורא העולם! עוד אמירת הללויה-ה לריבונו של עולם! אה? רבני! אנא! ברכני גם ברכני באריכות ימים, שאזכה לברך פעמים נוספות את אבינו מלכנו שבשמים. אנא, רבי, ברכני" התחננה הינדא.

התרגשות רבתי אפפה את רבי יוסף חיים, אשר עמד בסילודין, ובשעה שכוכי השבת פרסו את חסותם על הישוב הישן, ברך ממעמקי לבו את האשה הצדקנית, כי תזכה שיוגשמו משאלות לבה לטובה. **האשה** הבאה בימים השכילה להבין את חשיבות הזמן וראתה בכל יום זכיה ומתנה משמים על האפשרות שניתנה לה לצבור עוד זכויות ומעשים טובים.

המעוניין לזכות את הרבים בספור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: תד. 474 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף צ/א אמירה לנכרי

מה חסר לו ליהודי?...

שח הגר"א פלצינסקי:
אמרו חז"ל שיראה אדם מלאכתו בשבת כאילו עשויה היא ואין לו שום דאגה וטורח. מעשה בפריץ אחד שהיה מסובב מפעם לפעם בין שדותיו, פרדסיו ונתיניו. נדמנו לו בשבת לחלוף ליד ביתו של מושקה, יהודי עני ורש, שהדלות זועקת מביתו החרב. למרבה הפליאה ראהו יושב בראש שולחן השבת, פניו מאירות והוא שר ומזמר בשמחה גדולה. במשך שעה ארוכה עמד הפריץ מרותק לחלון והביט בהשתאות. לבסוף דפק, נכנס ואמר לו ליהודי: הנני עומד כאן ליד החלון זמן רב, ומלא התפעלות הנני, מוכן אנוכי למלא את משאלותיך; מה בקשתך?
אדוני הפריץ, ענהו היהודי כשפניו זורחות, אינני יודע מה לומר לך, לא חסר לי דבר! יש לי כל!... אהה... כן, כן... - נזכר - הנר עומד לכבות...

חווייה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר
בכל יום משנה אחת
הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!

חייג עכשיו: *3029

או שלח מייל לדוא"ל: veten@meorot.co.il

משום שמקרה זה אינו דומה לחתול שמת על משמרתו.

כאשר נתבונן במחלוקת זו, נבחין, כי היא תלויה בשני הטעמים הנזכרים. שכן, לפי טעמו של הרמב"ן [טעם א'], אכן, באופן זה אין פטור "מתה מחמת מלאכה", שהרי הכלים נאנסו מחמת חולשת הלוחם ולא מחמת חיסרון או פגם שהיה בהם. לעומת זאת, טעמו של הנימוקי יוסף [טעם ב'] שייך גם שייך במקרה זה, משום שברור הדבר שהמשאל ידע היטב שבכל מלחמה מובס אחד הצדדים, ולפיכך, בשעת השאלת כלי הזיין הוא קיבל על עצמו את האונסים שייתכנו מחמת ה"עבודה" שמתכנן השואל לעשות עם החפצים השאולים.

דף צו/א שאלה לעשות בה פחות מפרוטא

הנותן שקל אחד עבור שלושים עניים מקיים מצוות צדקה?

סוגייתנו מסתפקת, אם השואל פרה מחבירו כדי לעשות בה מלאכה ששווה פחות מפרוטא מתחייב באונסיה ככל שואל. שורש הספק נעוץ בסיבת התחייבות השואל לשלם לבעלים את דמי החפץ גם במקרה של אונס. מצד אחד ניתן לומר שהתחייבותו זו של השואל ניתנת תמורת **קבלת החפץ** לידי. או אז גם אם הוא שאל את הפרה לשימוש של פחות משווה פרוטה, עליו להתחייב באונסיה. מאידך ניתן לומר, שהתחייבותו ניתנת תמורת **הנאת** השימוש בחפץ שנמסר לידי, ממילא, אם ההנאה שנמסרה לידי אינה שווה פרוטה, הוא אינו מתחייב באונסי החפץ. להלכה, פוסק השולחן ערוך (ח"מ סי' שמ"ו סי' י'), שהשואל פטור מחמת הספק, משום שנידון זה לא הוכרע בגמרא.

עט הזהב של מנהל הבנק: הלכה זו יכולה להתרחש במקרים רבים, כמו זה שאירע לא מכבר בלשכתו של מנהל סניף בנק שהשאל לרגע קט את עטו היקר לאדם שביקש לחתום על מסמך. כאשר המנהל ביקש את עטו, נבוכ השואל, וחיפושים נרחבים שערכו השניים העלו חרס. העט איננה. בתור שואל, לכאורה, הוא חייב בכל מקרי האונס שאירעו לעט השואל. אולם, מאחר שהעט נשאלה לצורך חתימה בלבד, פטור השואל, משום שקיבל לידי הנאת שימוש ששווה פחות מפרוטא ולא חלו עליו דיני שואל [מלבד זאת יש לדון בכך שמנהל הבנק מושאל ללקוחות לספק את מבוקשם והרי זה שאלה בבעלים].

בהקשר לנידון זה מסתפקת הגמרא ואינה מכריעה, מה דינו של אדם ששאל **שני** חפצים כדי לעשות עמם מלאכה **אחת** ששווה פרוטה בלבד. האם דינו כאדם ששאל חפץ לשימוש של פחות משווה פרוטה, משום שכל אחד מן החפצים יבוא לידי שימוש בפחות משווה פרוטה, או שמא מאחר שבסך הכל השואל קיבל מבעל הבית זכות שימוש ששווה פרוטה, דינו כשואל חפץ אחד לשימוש השווה פרוטה. לאור ספק זה בסוגייתנו, הוכרעה שאלה מעניינת שהוצגה לפני רבי יוסף חיים זצ"ל, בעל ה"תורה לשמה".

נדבת פרוטה אחת לשני עניים: יהודי שפגש גבאי צדקה, ביקש לפרוע את נדר הצדקה שנדר לא מכבר. אלא שהוא הסתפק אם ייצא ידי חובת נדרו על ידי נתינת שני חצאי פרוטות לגבאי צדקה עבור שני עניים, או שמא אינו מקיים את נדרו, עד שיתן פרוטה שלמה לעני אחד.

בעל ה"תורה לשמה" (שו"ת "תורה לשמה" סי' רמ"א) השיב לו, כי מדברי סוגייתנו אנו למדים שעליו להחמיר ולתת את הפרוטא עבור עני אחד ולא עבור שני עניים. שכן, שורש הספק בסוגייתנו נובע מכך שמעשה ההשאלה מורכב משני חפצים, ולפיכך יש לדון אם ניתן להתייחס אליהם כחטיבה אחת לגבי ההשאלה. והנה, במקרה של חצאי הפרוטות, לא זו בלבד שלפנינו **שני** חפצים, אלא גם **שני** עניים יקבלו את חצאי הפרוטות, וקל וחומר שבאופן זה, יש להחמיר ואין להתייחס לשני החפצים כאל פרוטה שלמה שניתנה בפעם אחת עבור מצוות צדקה.

ספק מעניין זה בא לידי ביטוי גם במקרה נוסף שהובא לפנינו. כידוע, תקנו חז"ל שעני שיש לו מאתיים זוז, אינו רשאי ליטול מעות מן הצדקה. אולם, עני שאין לו מאתיים זוז, רשאי לקבל סכום כסף גדול לצדקה, ואינו צריך להגביל את עצמו לקבלת סכום אשר ישלים את ממונו למאתיים זוז בלבד.

שני גבירים שדחפו סכומי עתק לידי של עני מרוד: מעתה, יש לדון, מה דינו של עני ששני גבירים דחפו לידי בבת אחת סכומי כסף גדולים, שכל אחד מהם עולה על מאתיים זוז. לכאורה, לפנינו עני שקיבל את כל הסכום בפעם אחת ומה לו להוגיע את מוחו כמה אנשים היו שותפים למעשה נתינה זה, הוא, מצידו, קיבל לידי כמות נכבדה של זהובים, וכפי שרשאי היה לקבלם מאדם אחד, כך גם רשאי הוא לקבלם משני בני אדם.

אולם, גם במקרה זה החמיר בעל ה"תורה לשמה" וכתב שהמחמיר תבוא עליו הברכה, משום שלא זו בלבד שהוגשו לפניו **שתי** חבילות זהובים, אלא גם **שני** אנשים ביצעו את מעשה הנתינה. ואם סוגייתנו מסתפקת במעשה העברה של שני חפצים בין מקבל אחד ונותן אחד, ודאי שיש להסתפק כאשר **שני** נותנים נתנו **שני** חפצים (שם סי' ש"ד).

לעילוי נשמת

מרת **שפרה בליטנטל** ע"ה

בת הר"ר שכנא דוד ז"ל
נלב' ע"כ"ח בכסלו תשמ"ב

תנוצב"ה

הונצחה ע"י נכדה ידידינו
הר"ר **שאל חסדיאל** ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת ראש משפחתנו

ר' **יעקב מיץ** ז"ל

ב"ר שלום נלב' ע"א' בטבת תשס"ב

תנוצב"ה

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **משה אדלר** ז"ל

ב"ר חיים טוביה ז"ל נלב' ע"א' בטבת תשנ"ד

תנוצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **בריינדל רייזל זקון**

BARBARA ZAKON ע"ה

בת ר' נחמן ז"ל נלב' ע"א' בטבת תש"ס

תנוצב"ה

הונצחה ע"י משפחת **זקון** שיחיו

לעילוי נשמת

החבר **מרדכי לנגה** ז"ל

בן החבר משה מיכאל ז"ל נלב' ע"כ"ח בכסלו תשמ"ה

תנוצב"ה

הונצח ע"י משפחות **לנגה ורוטנברג** שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **דוד שיינברג** ה"ד

ב"ר משה ז"ל נלב' ע"ה חנוכה תש"ד

תנוצב"ה

הונצח ע"י משפחת **בורק** שיחיו

לעילוי נשמת

אבי מורי **צבי שכטר** ז"ל

ב"ר יעקב ז"ל נלב' ע"ביום כ"ח בכסלו תשס"ה

תנוצב"ה

הונצח ע"י בני ידידינו
הר"ר **אריה ישראל וסימה שכטר** שיחיו - חיפה

לעילוי נשמת

מרת **ברכה כץ** ע"ה בת ר' פנחס שתול ז"ל

נלב' ע"כ"ד בכסלו **תנוצב"ה**

הונצחה ע"י חתנה ובתה ר' **דוד ויהודית יפה** שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם